Nürnbergprinsippene

– et kort tilbakeblikk

MORTEN BERGSMO • *Situasjonen i det tidligere Jugoslavia er foreløpig en ganske annen enn den var i Tyskland i 1945. Da endte krigen med Tysklands ubetingede kapitulasjon, og de faktiske og rettslige forutsetningene for et internasjonalt rettsoppgjør var langt enklere. Likevel kan det være nyttig å kaste et blikk tilbake på det internasjonale etterkrigsoppgjøret den gangen.*

Det folkerettslige grunnlaget for oppgjøret var London-avtalen av 8. august 1945 mellom de fire allierte om straffeforfølgelse av krigsforbrytere og opprettelse av en internasjonal militærdomstol, sammenholdt med Tysklands kapitulasjon. Som en del av avtalen finner vi Charteret for den internasjonale militærdomstolen som inneholder kjernen i Nürnbergprinsippene. I artikkel 6 har vi regler om hvilke forbrytelser som falt inn under domstolens myndighetsområde.

For det første rammes forbrytelser mot freden. Det vil sterkt forenklet si folkerettsstridige handlinger som truer internasjonal fred og sikkerhet: trusler mot freden, brudd på freden og aggressive handlinger. Av relevant traktatrett kan nevnes Briand-Kellogg pakten av 27. august 1928, som forpliktet partene i prinsippet til å gi avkall på krig som middel til å ivareta sine interesser.

Dernest krigsforbrytelser: Også før Genèvekonvensjonene av 1949 om beskyttelse av sårede og sivile i væpnet konflikt var der folkerettslige regler om hva som var tillatt under krig. Blant annet hadde man flere Haagkonvensjoner fra 1907. Den fjerde av disse er med sitt landkrigsreglement relevant også i dagens konflikter i det tidligere Jugoslavia.

For det tredje anvendte charteret uttrykket forbrytelser mot menneskeheten. Man ønsket å ramme grove overgrep mot egen befolkning, vanligvis med karakter av forfølgelse, som ikke utgjorde krigsforbrytelser som sådan. Dette var en rettslig nyskapning, og uttrykket har senere blitt en del av folkeretten, først og fremst gjennom Nürnbergprinsippene.

Nürnbergprinsippene bygger på tre dokumenter: det nevnte charteret, tiltalebeslutningen mot krigsforbryterne i saken ved den internasjonale militærdomstolen, og dommen i denne saken. Senere har prinsippene kommet til uttrykk i ulike dokumenter. Allerede i 1946 vedtok FNs Generalforsamling enstemmig resolusjonen "Principles of Internastional Law Recognized by the Charter of the Nuremberg Tribunal". Slike resolusjoner er ikke rettsskapende i seg selv, men de kan legge grunnlaget for internasjonal sedvanerett. Resolusjonen slo fast at det finnes internasjonale krigsforbrytelser og forbrytelser mot menneskeheten; at ansvarlige for krenkelser kan bli stilt for retten og straffet av en internasjonal domstol, selv om deres handlinger ikke strider mot nasjonal rett og selv om de handler etter ordre; og at en sivil domstol kan pådømme slike internasjonale forbrytelser. I 1947 ba Generalforsamlingens Komité for folkerettens progressive utvikling og kodifisering Folkerettskommisjonen utarbeide en plan for kodifisering av forbrytelser mot menneskehetens fred og sikkerhet.

PURL: https://www.legal-tools.org/doc/e25475/

Kommisjonens første formelle rapport fra 1950 inneholdt en kodifisering av Nürnbergretten.

Den internasjonale militærdomstolen gjennomførte prosessen mot noen av de største krigsforbryterne. Den politiske situasjonen endret seg imdlertid raskt, og konturene av Den kalde krigen kunne sees. USA gjennomførte på egen hånd ytterligere 12 retterganger, blant annet mot 23 nazileger og -biologer. Dommen mot dem inneholder den kjente Nürnbergkoden om medisinske eksperimenter, som dog ikke er et folkerettslig dokument. Rettslig sett skjedde de amerikanske prosessene ved at Kontrollrådet for det kapitulerte Tyskland ga lov nr. 10 om straff for personer skyldige i krigsforbrytelser, forbrytelser mot freden og mot menneskeheten den 20. desember 1945. Etter denne lov kunne okkupasjonsmaktene etablere militærdomstoler i sine soner. Amerikanerne gjorde det gjennom forordning nummer 7 av militærregjeringen i Den amerikanske sonen, 18. oktober 1946 om organisasjon av og myndighet til visse militære domstoler.

Situasjonen i det tidligere Jugoslavia er som sagt en annen. Sikkerhetsrådet har i resolusjon 808 av 22. februar 1993 bestemt at en *ad hoc* internasjonal domstol skal opprettes. Generalsekretæren går i sin rapport til Sikkerhetsrådet i henhold til resolusjon 808 (S/25704) inn for at også selve etableringen av domstolen skal skje med hjemmel i FN-charteret kapittel 7. Det blir i så fall historisk. Mange hevder videre at Sikkerhetsrådet i og med resolusjon 808 har bekreftet Nürnbergprinsippene. Som den amerikanske representanten uttrykte det i Sikkerhetsrådet: "Det lyder et ekko i dette møterom i dag. Nürnbergprinsippene er bekreftet".

Om forfatteren

Morten Bergsmo, cand. jur., er for tiden doktorand ved Vitenskapsakademiet i Praha. Han er tilknyttet Institutt for menneskerettigheter.

English Summary

The note describes the legitimacy and subject-matter jurisdiction of the Nuremburg courts under international law. It assesses the essential elements of the Nuremburg Principles, and their legal status.

PURL: https://www